

Biomléko: klikaté cesty k obživě

Příběh českého biomléka. Zakroucené cestičky zákaznických přání, výrobní reality a sedláci, kteří chtějí přežít.

V roce 2007 působilo v České republice 33 mléčných ekofarm. Během následujících let vzrostl jejich počet více než trojnásobně. Za tuto změnu vděčíme zejména několikanásobně zvýšené poptávce po českých biopotravinách na konci minulého desetiletí, využívání dotačních titulů v Programu rozvoje venkova (PRV) i podpoře státu, který v projektu Biomléko podporoval rozvoj české bioprodukcce. Ten nabídl v letech 2009 až 2011 zájemcům o konverzi na ekologickou produkci bezplatné poradenství, exkurze na mléčné české i zahraniční farmy a praktické metodiky zaměřené na podporu faremního zpracování. K rozvoji mléčné bioprodukcce dnes dochází, i když situace odbytu českého biomléka není ideální. Stejně tak jako stoupá počet sedláků, kteří si mléčné výrobky zpracovávají sami na farmách, stoupá totiž i podíl biomléka, které dnes v mlékárnách končí zpracované pouze jako konvenční produkt. Výzkumy přitom opakovaně potvrzují vyšší nutriční kvalitu kravského biomléka. Biomléko má o 20–30 % vyšší obsah vitamínu E, o 20–80 % vyšší obsah vitamínu A, o 40–80 % vyšší obsah konjugovaných mastných kyselin a 50–60 % více omega-3 mastných kyselin.

Vývoz biomléka do zahraničí

Neutešená odbytová situace se vyhroutila na Vysočině v roce 2012. Mlékárna ve Velkém Meziříčí tehdy po změně majitele

omezila bioprodukcí natolik, že sedláků v regionu s největším zastoupením mléčných ekofarmů

chyby lepší mít fungující a prosperující ekofarmy, které zaměstnávají desítky lidí v hor-

Záběry na pastvu z chovu mléčných krav rodinné ekofarmy Ondřeje Podstávka v Borohrádku Foto Markéta Šáblíková

rem hrozila ztráta obživy. Aby zajistili odbytu biomléka ze svých farem, založili nakonec odbytové družstvo České biomléko, které se dnes plně zaměřuje na vývoz biomléka do zahraničí. Denně vyváží mléčné přebytky, o které v Čechách nemají mlékárny zájem, do Německa. „Nejsme z toho šťastní, ale je pro nás bezpo-

ských či jiných LFA oblastech, než zrušené kraviny,“ komentuje situaci Kateřina Nersstová ze Svazu PRO-BIO, pod který odbytové družstvo spadá. Současně poukazuje na to, že založení družstva zlepšilo vyjednávací pozici mléčných ekofarmů i na českém trhu. Ta není nikterak růžová. Mlékárny velmi často nabízí

Odbytové družstvo České biomléko

Od roku 2012 pod Svazem ekologických zemědělců PRO-BIO zajišťuje ekofarmům, které nechtějí prodávat vysoce kvalitní biomléko do konvenční produkce, odbytu do zahraničí. Družstvo má v současné době 13 členů a vyváží smluvně mléčárně v Německu zatím 25 tisíc litrů mléka denně. Ta nabídla Svazu PRO-BIO několikaleté smlouvy, transparentní podmínky, férovou cenu a má zájem o dlouhodobou spolupráci. V současné době navíc poptává další dodávky v podobě lépe placeného tzv. senného mléka na výrobu tvrdých sýrů, které patří v zahraničí mezi vyhledávané prémiové potraviny. I tento typ kvalitního biomléka jim dokážou čeští ekofarmani nabídnout.

sedláčkům výkup biomléka za cenu bez příplatku za kvalitu či za výkupní ceny, které jsou téměř rovné výrobním nákladům, běžné bývají pouze šestměsíční smlouvy apod. Řada mléčných farem nemá jinou možnost než vysoce kvalitní mléko dodávat rovnou do konvence. Pro mnoho sedláků je tak východiskem vyvážet mléko za cenu odpovídající biokvalitě do zahraničí.

Z pohledu mlékáren

Mlékárny, které u nás biomléko zpracovávají, poukazují na řadu technických problémů. Výro-

bu výrazně prodražují malé objemy zpracovávaného biomléka, problémem bývá také často jeho nižší výťažnost a proměnlivost složek v průběhu sezóny. Pro řadu mlékáren tak zůstává zpracování biomléka pouze nutnou položkou v produktovém portfoliu. Za největší překážku mlékárny považují hlavně kupní sílu a skutečný zájem/nezájem prodejce a českých spotřebitelů. „Zpracováváme tak malé objemy, že je pro nás výroba biosýrů spíše srdeční záležitostí. Z naší strany v žádném případě nejde o lukrativní byznys, jak se farmáři často

domnívají,“ říká Ing. Miloš Kvasnička z Mlékárny Polná a jeho slova potvrzují i další mlékárny.

Poněkud odlišný pohled na věc má Ing. Pavel Vybíral, ředitel Mlékárny Milko v Poděbradech; která české biomléko vykupuje od roku 2002. „Naše mlékárna ve Varnsdorfu je zcela postavená na regionální a bio produkci,“ vysvětluje. Do Varnsdorfu sváží biomléko z třinácti ekofarmů z Česko-saského Švýcarska, Šluknovského výběžku, Českého středohoří, Jizerských hor a Krkonoš, většina z mléčných farem leží v chráněných krajinných oblastech. „Výroba regionálních produktů pod čitelnou značkou je pro nás obchodní strategií. Zájem o místní výrobce funguje v zahraničí, není důvod, proč by v budoucnu nefungoval i u nás. Převážení biomléka na velké vzdálenosti jde bohužel proti principu bio. Je dobře, že mají dnes zemědělci volbu. Když to ekonomika a poptávka spotřebitelů umožní, věřím, že si sedláci budou volit opět místní mlékárny,“ říká Vybíral.

Ještě nedávno jsme museli kvalitní mléčné biovýrobky dovozet. Dnes už biomléko vyvážíme od nás na západ. Nejlepší bude, až se z produktů z něj naučí těšit takové množství českých spotřebitelů, že prolomí začarovaný kruh: malý objem – drahá výroba – vysoká cena. Prospěch z toho budou mít všichni: sedláci, výrobci i spotřebitelé, nebo také lidé, krávy i krajina, jak je komu milejší. ■

Mléčné ekofarmy v číslech

- Počet mléčných ekofarmů se za období PRV 2007–2013 zvýšil z 33 podniků v roce 2007 na 103 v roce 2013.
- Celkem 90 % mléčných ekofarmů se nachází v méně příznivých oblastech a oblastech s ekologickými omezeními (LFA), z toho téměř polovina z nich leží v horských oblastech.
- Ve srovnání s chovateli krav bez tržní produkce mléka mají mléčné farmy menší podíl zatrávnění. Průměrná velikost zemědělské půdy, na které mléčné ekofarmy hospodaří, je 258,1 ha z. p., z čehož trvalé travní porosty představují 186,9 ha. Na jednu mléčnou farmu připadá průměrně 115 VDJ.
- Celkem 72 % mléčných ekofarmů jsou středně velké podniky s obratem 250 tis. – 500 tis. eur/rok.
- Objem syrového biomléka vyrobeného v ČR se za období od 2007–2013 ztrojnásobil, z 10 764,60 tis. zhruba na 34 290 tis. litrů v roce 2013. O 63 % se zvýšil počet dojnic, z počtu 4484 v roce 2007 na 7080 kusů v roce 2012.
- Stoupá počet farem, které kravské mléko zpracovávají přímo na farmě. V roce 2012 bylo tak zpracováno 830,30 tis. l upraveného mléka a 9960 kg kravského sýru.
- Průměrný rozdíl ceny 1 l konvenčního a bio plnotučného mléka, které se prodává v maloobchodních řetězcích, je 4 Kč (říjen 2013).

(zdroj dat: statistická šetření ÚZEI, MZe, Biomonitor)

Návštěva na mléčných ekofarmách

Ekofarma Rubelit, Rožná

„Začali jsme s farmou před dvaceti lety,“ říká Ing. Miloš Pátek, spolujednatel farmy Rubelit s. r. o., tři sta mléčných krav plemene čestř, dvou plemenných býků aberdeen-angus a zhruba 1270 ha travních porostů a orné půdy, vše v LFA.

Farma, která leží v obci Rožná v okrese Žďár nad Sázavou na Vysočině, patří velikostí stáda a rozlohou mezi největší mléčné ekofarmy u nás. Zhruba 70 procent tržeb tvoří prodej mléka. Produkci z 530 ha travních porostů a 740 ha orné půdy využívají zejména pro výrobu vlastních krmiv a pro pěstování potravinářského žita. Většinu osiva si vyrábí sami, až na nákup kuříčného osiva a osiv na semennářské díle pro výrobu farmářského osiva. Ve výrobě krmiv jsou soběstační. „Do bia jsme s firmou vstoupili v roce 2009. Bylo to původně z ekonomických důvodů. Velkou roli ale sehrálo i to, že jsem byl v dětství skaut a mám k přírodě blízko. Největší práci mi dalo přesvědčit společníky. A pak zaměstnanec. Nevěřili, že to půjde. Bio je pracnější a musí se u toho víc přemýšlet, ale to mě na tom právě baví,“ popisuje Ing. Miloš Pátek přechod velké farmy do bio. „Dneska už bych zpátky neměnil,“ dodává.

S uživatelskými kravami je na tom farma v režimu bio bezmála stejně jako před konverzí, ke svazu připravují zhruba 7,5 až osm tisíc litrů biomléka obden. Větší obavu měli z rostlinné produkce. Ta je v ekologii mnohem více závislá na znalosti pole, včasné prevenci a dobře postavených osevních postupech. „Zpočátku jsem musel hodně číst a ptát se,“ usmívá se Miloš Pátek, „Aby to dobře fungovalo, musíte taky mnohem častěji chodit na pole.“ Dneska má farma výnosy u potravinářského žita (Daňkovské Nowoe) v průměru zhruba na 100 ha okolo 4,5 t/ha, u pšenice ozimé (Dromos) asi na 60 ha 4 t/ha, ozimé tritikale (Tulus) na 50 ha 4 t/ha, což je srovnatelné s výnosy, které jsme měli dříve v konvenci. „Od loňského roku získala farma i licenci na množství porostů – na 50 ha zkouší pěstovat na semeno hrách setý, hořčici a jetel luční. „Osiva se teprve učíme,“ konstatuje Pátek.

Až do roku 2012 dodávala farma biomléko do mlékárny ve Velkém Meziříčí, která v té době patřila na českém trhu mezi významné výrobce mléčných bioproduktů. Několikrát změna majitele a vyjednávání s novým vedením bohužel nakonec v roce 2012 vyústily v ukončení výkupu biomléka nejen pro Rubelit, ale i pro několik ostatních mlékařů v regionu. Mohli si vy-

brat. Buď dodávat pod výrobní cenou do konvenčního zpracování a riskovat ztrátu práce pro 35 zaměstnanců, nebo najít odbytu jinde. Nakonec s pomocí Svazu PRO-BIO založili odbytové družstvo a po devíti měsících složitých vyjednávání našli zahraničního odběratele. Pod vedením německé mlékárny družstvo zcertifikovalo farmu podle nadstandardních stanov Německé federace ekologických zemědělců Gaea a od 1. září 2012 tam mléko vyváží. „Nejdřív mne netěšilo, že biomléko vozíme pryč, jenže tehdy nás to zachránilo,“ říká Pátek. „Dneska máme díky dobrému jednání a dlouhodobým smlouvám férovou cenu a zajištěný odbytu. To nám v době, kdy celý region ztratil odbytu, doma nikdo nenabídl,“ řekl.

O německé mlékárně, specializované pouze na bioprodukcí, mluví s respektem. „Jsem k nim loajální, pomohli nám v době, kdy o nás v českých mlékárnách nikdo neměl zájem,“ vysvětluje. Co ho potěšilo? Ke kontrole farmy si tehdy Němci s sebou přivezli i rostlináře, specializovaného na bio. „Zajímalo se do detailu o všechno, a když odjížděl, zeptal se mne, zda by mi nevaňdilo, kdybych mu napsal svůj osevní postup. Tak jsem mu ho dal. Při loučení mi složil ještě poklonu, když mně řekl, že je vidět, že o všem přemýšlím

a vyvozuji logické závěry,“ dodává farmář.

Agrofarmar Merboltice rodiny Ešlerových

Ekologická mléčná farma rodiny Ešlerových leží v Merbolticích, kousek od středověkého Úštěku. Hlavním zaměřením farmy je výroba biomléka, které obden dodávají zhruba do padesát kilometrů vzdálené Polabské mlékárny ve Varnsdorfu. Sedmdesát pět krav plemene čestř se tu pase v nadmořské výšce 400 až 500 metrů v nádherné krajině CHKO České středohoří. Zhruba ze 320 ha půdy je 290 ha travních porostů, z čehož 100 ha tvoří extenzivní louky se speciálním managementem. Na 30 ha orné půdy pěstují obilí, jetelotrávy a luskovinoobilné směsi pro vlastní krmivo.

„Je tu krásně, neměnil bych ani za nic,“ říká Ing. Ludvík Ešler, majitel rodinné farmy, který na pozemcích v okolí soukromě hospodaří od roku 1992. „V dětství jsem se jezdil s rodiči na chalupu. V 90. letech se tu rozpádl státní statek, já jsem měl zrovna vystudovanou ‚zemědělník‘ a dělal jsem na statku zootechnika. Napsal jsem projekt, který nakonec vyhrál a z bývalého statku mi přidělili kravín a sto krav,“ popisuje začátky farmářství. Nebyla to jednoduchá doba. „Zastavilo tu třeba auto, řidič mi zamá-

val před obličejem papírem a odvezl si ze stáda 20 krav a stroje, že je dostal v restituci. Brodili jsme se se ženou v bahně a učili se za pochodu. Za všechny peníze, které jsme vydělali, jsme hned kupovali půdu. Dneska vím, že jsme to děláli dobře, ale jsem rád, že to máme za sebou. Nepřál bych to nikomu. Je fajn, že si to děti nepamatují. Aspoň je to neodradilo od práce na statku,“ vzpomíná.

Do ekologického systému přešla farma v roce 2000. „Nikdy jsme nebyli příliš intenzivní,“ říká Ešler o svém chovu. „Nepotřebuji, aby mi kráva dojila 40 litrů, a po dvou letech jsem ji musel poslat na jatka.“ Chov má průměrnou uživatelskou 6300 litrů za laktaci a krávy tu zvládnou i deset laktací bez zánětů a jiných problémů.

Zdejší mléko má díky místním specifickým osobitou chuť a sýry z varnsdorfské mlékárny, kam dodává většina mlékařů z kraje, jsou v celém regionu oblíbené. Malebná krajina chráněné oblasti však skrývá i nevýhody: vysoký podíl zatrávnění, povinné speciální managementy a orná půda s nízkými výnosy. „Musíte si zvyknout, že tři týdny sbíráte z pole jen kameny, než můžete zasít. Kvůli nedostatku orné půdy a krmivům jsou navíc krávy mnohem závislejší na zelených krmivech a senáži. Když kvůli počasí nestihnete senáž včas,

musíte počítat s tím, že vám krávy budou celou sezónu dojít mří. Nemůžete to dohnat krmnou dávkou z nakoupených krmiv jako v konvenci. Na rozdíl od nížin zemědělci v LFA, navíc v CHKO, nemají téměř žádnou volbu. Nemohem víc tu musíme kopírovat přírodu,“ konstatuje farmář.

V budoucnu zamýšlí Ešlerovi přímo na farmě vybudovat výrobu, kde chtějí část mléka zpracovávat do vlastních sýrů. „Nejsme typ, který by dokázal prodávat každý víkend na farmářských trzích,“ říká. „Já se vytočím, už když vjedu v Praze do první zácpy, natož někde stát celý den a usmívat se na zákazníky. Farmářské trhy jsou fajn, ale myslím, že spousta zemědělců je na tom stejně jako já. Takže to pro mě není cesta. Doufám proto, že naučíme lidi jezdit k nám. Nespěcháme na to, vyzkoušíme to a uvidíme. Zemědělství nás živí, ale současně je to koníček. Musíme to dělat tak, aby nás to bavilo. Z práce musíte mít radost, jinak by se to tu dělat ani nedalo.“

Stránku připravila
Kateřina Čapounová,
Česká technologická platforma
pro ekologické zemědělství

